

Секція: Актуальні проблеми сучасного банківництва

Олійник А.В.,

старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Хмельницький національний університет

АНАЛІЗ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕДУМОВ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ

В умовах несприятливого макроекономічного клімату в країні, недоліки функціонування ризик-менеджменту вітчизняних банків, призвели до погіршення якості їх кредитних портфелів. Стрімке зростання обсягу сформованих банками України резервів за активними операціями з 141,3 млрд грн у 2012 році до 517,0 млрд грн станом на 1 січня 2018 року (темп зростання склав 365,9%) та частки непрацюючих кредитів є тому підтвердженням (рис. 1).

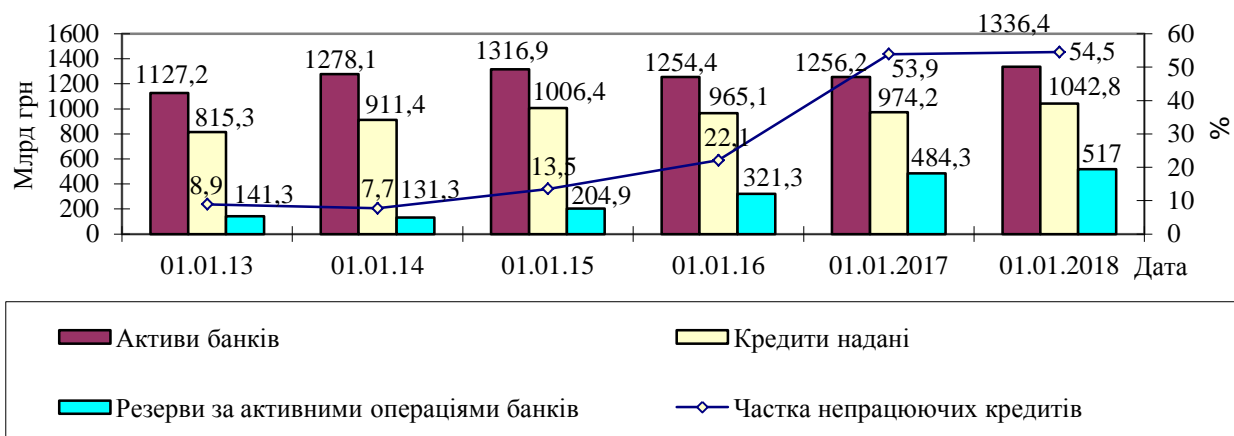

Рис. 1. – Динаміка показників якості кредитних портфелів банків України за 2011-2016 роки (складено за [1])

Слід зауважити, що у 2016 рік банківська система Україна увійшла з низкою невирішених проблем 2014-2015 років, таких як девальвація гривні, спад в економіці, недостатній рівень корпоративного управління в банках тощо. Ці чинники зумовили реалізацію кредитних ризиків та погіршення якості кредитних портфелів банків і негативно вплинули на рівень їх капіталізації та

фінансовий результат діяльності. Станом на 01.01.2017 року збиткова діяльність вітчизняних банків становила 159,4 млрд грн (з них 135,3 млрд грн збитки ПАТ КБ «ПриватБанк»), а рентабельність активів досягла від'ємного значення -12,6% (таблиця 1).

Таблиця 1 – Основні фінансові показники банків України протягом 2011-2016 років (складено за джерелами [1; 2])

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Доходи, млрд грн	142,7	150,5	168,9	210,2	199,2	190,7	178,2
Витрати, млрд грн	150,5	145,6	167,5	263,2	265,8	350,1	202,6
Фінансовий результат, млрд грн	-7,7	4,9	1,4	-52,9	-66,6	-159,4	-24,4
Рентабельність капіталу (ROE), %	-5,27	3,03	0,81	-30,46	-51,91	-116,74	-15,96
Рентабельність активів (ROA), %	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,46	-12,60	-1,94

За даними таблиці 1 бачимо, що протягом 2014-2016 років у банківській системі України простежується стійка тенденція до зниження рівня рентабельності активів, у той час як обсяги сформованих резервів зростали. Це свідчить не тільки про проблеми якості кредитних портфелів банків, а й про погіршення ситуації та дестабілізації у вітчизняній банківській системі.

Зростання обсягів резервів на відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями посилює навантаження на вітчизняні банки та негативно впливає на їх ліквідність і платоспроможність. Очевидно, це гальмує кредитний процес банків та негативно впливає на рівень довіри з боку вкладників та кредиторів.

Створення великих резервів під знецінення кредитів та погіршення якості кредитного портфеля банків є однією із причин зменшення зростання власного капіталу та зниження ефективності його використання про що свідчить негативна динаміка прибутковості капіталу вітчизняних банків протягом 2014-2016 років. У банківській системі України простежується стійка тенденція до зростання частки і обсягу резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями. Так, їх частка у загальних активах вітчизняної банківської системи зросла із 14,99% в 2011 році до 27,88 % у 2016 році.

Збиткова діяльність банківської системи України обумовлена значними витратами на формування резервів під активні операції, спричиненими збільшенням кількості проблемних кредитів в умовах глибокої економічної рецесії та масштабної девальвації, а також списанням кредитів на окупованих територіях. Формування та використання таких резервів банками України регулюється Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затвердженого постановою правління Національного банку України № 351 від 30.06.2016 року. Відповідно до цього положення банки здійснюють оцінку ризику того, що виконання боржником зобов'язання проводитиметься з перевищенням строків, передбачених умовами договору, або в обсягах, менших, ніж передбачено договором, або взагалі не проводитиметься за всіма активними банківськими операціями та наданими банком фінансовими зобов'язаннями.

За результатами впливу аналізу обсягу зростання резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями на фінансовий результат встановлено, що простежується обернена залежність між зростанням обсягу формування резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями і фінансовим результатом діяльності банків. Основною причиною збитковості банківського сектору України є надмірно високий обсяг проблемних активів у загальній структурі банківських активів.

Як видно з рисунку 1, негативна тенденція збільшення частки непрацюючих кредитів банків України особливо почала зростати з 2014 року. Причиною такої ситуації, насамперед, стало зростання після 6 лютого 2014 року курсу іноземних валют до національної валюти України. Протягом 10 місяців 2014 року відбулося зростання курсу долара до гривні з 8,20 до 12,80 (курс купівлі) та з 8,25 до 13,00 (курс продажу) та зростання курсу євро до гривні з 11,19 до 16,35 (курс купівлі) та з 11,46 до 17,05 (курс продажу) [3]. Значні обсяги виданих банками кредитів деноміновані в іноземній валюті – станом на 01.10.2014 р. частка валютних кредитів в кредитному портфелі

становила 40,94%. При цьому, близько 1/5 валютних кредитів були надані населенню (в т.ч. значна частка валютних кредитів була надана ще в 2008-2009 рр. на придбання і будівництво нерухомості) [2]. Як наслідок, відбулося посилення боргового навантаження на позичальників-фізичних осіб, які є надзвичайно вразливими до валютних ризиків. Це в свою чергу відобразилося на зростанні рівня простроченої заборгованості.

Очевидно, можна стверджувати, що ключові кредитні ризики банківської системи України зосереджені у кредитах, наданих фізичним особам у іноземній валюті. Значний приріст проблемної заборгованості за аналізований період зумовив значні збитки в перспективі та актуалізує необхідність пошуку ефективних методів мінімізації кредитних ризиків банківської системи.

Слід зауважити, що внаслідок неправомірних дій менеджерів та власників банків відбулося зростання розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами у вітчизняній банківській системі. З метою посилення відповідальності вищезазначених осіб 2 березня 2015 року Верховна Рада України схвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб». Основну увагу приділено поняттю «пов'язані з банком особи», яких законодавством визначено через перелік осіб і ознак пов'язаності (ст. 52 Закону України «Про банки і банківську діяльність»). Згідно з Законом перелік пов'язаних із банком осіб значно розширений. Для прикладу, тепер до пов'язаних із банком належать не лише особи, які мають істотну участь у банку, а і суб'єкти, через яких ці особи здійснюють опосередковане володіння істотною участю.

Отже, проведений аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України дозволяє виділити такі негативні аспекти, що зумовлюють необхідність посилення контролю за кредитними ризиками та пошуку шляхів їх мінімізації:

- погіршення якості кредитних портфелів банківських установ, що виявляється у зростанні частки простроченої та негативно класифікованої заборгованості;

- значні обсяги виданих банками кредитів деноміновані в іноземній валюті, що при знеціненні національної грошової одиниці призводить до посилення боргового навантаження на позичальників та зростання рівня кредитного ризику;

- підвищення кредитного ризику в банківському секторі України за операціями з пов'язаними з банком особами.

На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що рівень кредитного ризику банківського сектору є надзвичайно високим та негативно впливає на стабільність функціонування усієї банківської системи. У таких умовах виникає об'єктивна необхідність мінімізації та контролю кредитних ризиків не лише на мікро-, але й на макрорівні, оскільки реалізація кредитного ризику має системний характер, її неможливо забезпечити в межах окремого банку. Тому необхідність підвищення якості контролю кредитних ризиків та їх мінімізації обумовлює участь органів державної влади у реалізації цього процесу.

Література:

1. Статистика. Показники банківської системи. Основні показники діяльності банків України. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

2. Аналітичний огляд банківської системи України за 9 місяців 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_3_kv_2014.pdf

3. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.bank.gov.ua/control/uk/curmetal/detail/currency?period=daily>